

Quliyev İlkin Nizami oğlu,

Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Cinayət prosesi kafedrasının doktorantı

E-mail: guliyevilkin24@gmail.com

UOT 343.14:004.8

DOI: <https://doi.org/10.30546/2218-9130.045.2026.344>

CİNAYƏT İCRAATINDA SÜNİ İNTELLEKT VƏ AVTOMATLAŞDIRILMIŞ SİSTEMLƏR VASİTƏSİLƏ ƏLDƏ EDİLMİŞ SÜBUTLARIN ETİBARLILIĞI VƏ YOL VERİLƏNLİYİ

Açar sözlər: *süni intellekt, cinayət icraatı, hüquqi tənzimləmə, məhkəmə nəzarəti, şəxsi məlumatların qorunması, cinayət-prosessual qanunvericilik.*

Ключевые слова: *искусственный интеллект, уголовное судопроизводство, правовое регулирование, судебный контроль, защита персональных данных, уголовно-процессуальное законодательство.*

Keywords: *artificial intelligence, criminal proceedings, legal regulation, judicial oversight, personal data protection, criminal procedure legislation.*

GİRİŞ

Müasir dövrdə rəqəmsallaşma prosesləri hüquq-mühafizə və məhkəmə fəaliyyətini də əhatə edərək cinayət icraatında süni intellekt (Sİ) texnologiyalarının tətbiqini aktuallaşdırmışdır. Süni intellektin hüquq sahəsinə inteqrasiyası cinayətlərin araşdırılması, prosessual fəaliyyətin optimallaşdırılması və resurslardan səmərəli istifadə baxımından mühüm üstünlüklər vəd edir. Bununla yanaşı, bu texnologiyaların

tətbiqi hüquqi, etik və prosessual xarakterli ciddi çağırışlar yaradır. Xüsusilə sübutların toplanması, qiymətləndirilməsi, risklərin proqnozlaşdırılması və qərar qəbuluna təsir edən alqoritmik sistemlərin istifadəsi cinayət prosesinin əsas prinsiplərinə – qanunilik, təqsirsizlik prezumpsiyası, tərəflərin bərabərliyi və şəxsin hüquq və azadlıqlarının qorunması tələblərinə tam uyğun olmalıdır.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, süni intellektin tətbiqi ilə bağlı risklərin azaldılması və hüquqi çərçivənin formalaşdırılması üçün xüsusi normativ aktların qəbuluna ehtiyac vardır. Bu istiqamətdə müxtəlif hüquq sistemlərində süni intellektin istifadəsinin risk səviyyələrinə görə təsnifatı, qadağan olunan tətbiqlərin müəyyən edilməsi və nəzarət mexanizmlərinin yaradılması kimi yanaşmalar formalaşmışdır [1].

Bununla belə, cinayət-prosessual qanunvericilikdə süni intellektin tətbiqi ilə bağlı aydın və sistemli tənzimləmənin olmaması hüquqi müəyyənlik problemini aktuallaşdırır. Mövcud normativ baza bir çox hallarda süni intellekt texnologiyalarının istifadəsini əhatə etmir, bu isə həm sübutların etibarlılığı və yol verilənliyi, həm də prosessual təminatların qorunması baxımından

boşluqlar yaradır. Bu səbəbdən süni intellektin hüquqi statusunun müəyyən edilməsi, anlayışların dəqiqləşdirilməsi və onun tətbiqinə dair prosessual çərçivənin formalaşdırılması zəruridir.

Araşdırmalar göstərir ki, süni intellekt texnologiyalarının cinayət icraatına inteqrasiyası yalnız nəzəri deyil, həm də praktiki mexanizmlərin hazırlanmasını tələb edir. Bu mexanizmlər alqoritmlərin və modellərin cinayət işlərinin idarə olunması prosesinə təhlükəsiz və hüquqa uyğun şəkildə daxil edilməsini təmin etməlidir. Eyni zamanda, süni intellektin tətbiqi zamanı onun insan hüquqi mühakiməsini tam əvəz edə bilmədiyi, yalnız yardımçı alət kimi çıxış etdiyi nəzərə alınmalıdır.

Metodoloji baxımdan bu sahənin tədqiqi kompleks yanaşma tələb edir. Tarixi-hüquqi yanaşma rəqəmsallaşmanın hüquqi sistemlərdə inkişafını və onun süni intellekt üçün zəmin yaratmasını müəyyən etməyə imkan verir. Müqayisəli hüquqi təhlil müxtəlif ölkələrin təcrübəsini öyrənərək effektiv normativ modellərin seçilməsinə şərait yaradır. Formal-hüquqi metod mövcud qanunvericilikdəki boşluqları aşkar etməyə kömək edir, sistemli yanaşma isə süni intellekti bütövlükdə cinayət prosesi sisteminin tərkib hissəsi kimi qiymətləndirməyə imkan verir. Bundan əlavə, hüquqi modelləşdirmə və proqnostik metodlar gələcək normativ tənzimləmənin istiqamətlərini müəyyən etməyə xidmət edir [1].

Hüquqtətbiqetmə təcrübəsinin təhlili göstərir ki, artıq müxtəlif rəqəmsal alətlər – elektron cinayət işi sistemləri, videoqeyd texnologiyaları, analitik platformalar və biometrik sistemlər – cinayət icraatında geniş istifadə olunur. Bu isə süni intellektin tətbiqi üçün texnoloji baza formalaşdırır, lakin eyni zamanda yeni risklər yaradır.

Beləliklə, süni intellektin cinayət icraatında tətbiqi həm hüquqi, həm də institusional baxımdan balanslaşdırılmış yanaşma tələb edir. Bu istiqamətdə normativ bazanın təkmilləşdirilməsi,

süni intellekt anlayışının hüquqi təsbit edilməsi, onun tətbiqinə dair məhdudiyyətlərin və məsuliyyət mexanizmlərinin müəyyən edilməsi, eləcə də məhkəmə nəzarətinin gücləndirilməsi əsas prioritetlər kimi çıxış edir. Bu tədbirlər süni intellekt texnologiyalarının effektiv istifadəsini təmin etməklə yanaşı, fundamental prosessual təminatların qorunmasına xidmət edəcəkdir.

Süni intellekt (Sİ) müasir dövrdə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının mühüm istiqamətlərindən biri kimi insanın idrak funksiyalarını təqlid etməyə və müəyyən hallarda onları üstələməyə qadir olan sistemlər məcmusu kimi xarakterizə olunur. Bu texnologiyalar intellektual tapşırıqların yerinə yetirilməsi və mürəkkəb problemlərin həlli məqsədilə tətbiq olunur.

Süni intellektin müstəqil elmi sahə kimi formalaşması XX əsrin ortalarına təsadüf edir. Bu dövrdə fəlsəfə, psixologiya, neyrofiziologiya, riyaziyyat və iqtisadiyyat sahələrində aparılmış tədqiqatlar insan düşüncəsinin mahiyyətinin dərk edilməsi və onun formal modelləşdirilməsi üçün zəmin yaratmışdır. Alqoritmlər nəzəriyyəsinin inkişafı və ilk elektron hesablama maşınlarının yaradılması isə süni intellektin praktik inkişafına təkan vermişdir [2].

Süni intellekt sahəsində ilkin elmi yanaşmalar neyron şəbəkələrinin riyazi modellərinin yaradılması ilə bağlı olmuş, daha sonra isə maşınların insan düşüncəsini təqlid edə bilməsi məsələsi gündəmə gəlmişdir. Bu istiqamətdə aparılmış fundamental tədqiqatlar süni intellektin nəzəri əsaslarını formalaşdırmış, sonradan isə alqoritmik və tətbiqi sistemlərin yaradılmasına imkan vermişdir.

1950-ci illərdən etibarən süni intellekt ayrıca elmi istiqamət kimi inkişaf etməyə başlamışdır. Bu dövrdə ilk proqramlar yaradılmış, məntiqi məsələlərin həlli, teoremlərin sübutu və müxtəlif intellektual fəaliyyətlərin modelləşdirilməsi istiqamətində mühüm nəticələr əldə olunmuşdur. Bununla belə, inkişaf prosesində müəyyən

dövlərdə tənəzzül mərhələləri də müşahidə edilmiş, texnoloji və metodoloji məhdudiyyətlər səbəbindən süni intellektə maraq azalmışdır.

Sonrakı mərhələlərdə kompüter texnologiyalarının inkişafı və yeni alqoritmik yanaşmaların tətbiqi nəticəsində süni intellekt yenidən sürətli inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Xüsusilə maşın öyrənməsi və neyron şəbəkələri sahəsində əldə olunmuş nailiyyətlər bu sahənin əsas inkişaf istiqamətini müəyyən etmişdir. Elmi tədqiqatlar və texnoloji yeniliklər nəticəsində süni intellekt sistemləri müxtəlif sahələrdə, o cümlədən hüquq sahəsində tətbiq olunmağa başlamışdır.

XXI əsrdə süni intellektin inkişafında yeni mərhələ – dərin öyrənmə və böyük verilənlərin analizi dövrü başlanmışdır. Müasir sistemlər artıq mətnlərin yaradılması, nitqin tanınması, təsvirlərin emalı və kompleks məlumatların təhlili kimi funksiyaları yüksək dəqiqliklə yerinə yetirə bilir. Bununla yanaşı, süni intellektin hüquq sahəsində tətbiqi alqoritmik şəffaflıq, izaholunanlıq və qərarların əsaslandırılması kimi məsələləri aktuallaşdırmışdır [3].

Hazırda süni intellekt tibb, nəqliyyat, təhsil, təhlükəsizlik və hüquq kimi müxtəlif sahələrdə geniş tətbiq olunur. Bununla belə, bu texnologiyaların inkişafı ilə yanaşı, bir sıra çağırışlar da meydana çıxır. Xüsusilə məlumatların qorunması, alqoritmik qərarların qarşısının alınması, həqiqətin təhrif edilməsi riskləri və güclü texnoloji sistemlərin nəzarətdə saxlanılması kimi məsələlər hüquqi və etik baxımdan xüsusi diqqət tələb edir.

Beləliklə, süni intellektin inkişafı uzunmüddətli elmi və texnoloji təkamül prosesinin nəticəsi olmaqla yanaşı, müasir dövrdə hüquqi tənzimləmə, etik prinsiplərin qorunması və təhlükəsiz tətbiq mexanizmlərinin yaradılması kimi məsələlərin aktuallaşmasına səbəb olmuşdur. Bu isə süni intellektin, xüsusilə cinayət icraatında tətbiqi zamanı balanslaşdırılmış və hüquqa uyğun yanaşmanın formalaşdırılmasını zəruri edir.

Avropa İttifaqında süni intellektin etikası və hüquqi tənzimlənməsinə yanaşma

Avropa İttifaqında (Aİ) süni intellektin inkişaf tarixi ABŞ modelindən fərqli olaraq daha çox etik, hüquqi və sosial aspektlərə, həmçinin dövlətlərarası elmi koordinasiya yönəlmişdir. Aİ ənənəvi olaraq yalnız texnoloji tərəqqiyə deyil, həm də süni intellektin humanitar, sosial və hüquqi nəticələrinə xüsusi diqqət yetirmişdir.

Avropada süni intellektin inkişafı XX əsrin ortalarından başlayır. Bu prosesdə Ludwig Wittgenstein, Alan Turing və Jean Piaget kimi alimlərin ideyaları mühüm rol oynamışdır. 1950–1970-ci illərdə süni intellekt əsasən universitetlər çərçivəsində inkişaf etmiş, Böyük Britaniya, Fransa, Almaniya və Niderlandda fəaliyyət göstərən elmi qruplar avtomatik tərcümə, məntiqi mühakimə və ilkin ekspert sistemləri üzərində çalışmışdır.

ABŞ-dən fərqli olaraq, Avropada süni intellektin inkişafı ilkin mərhələdə daha çox akademik xarakter daşımış, hərbi sifarişlər və iri korporasiyalardan asılılıq daha az olmuşdur. Burada əsas diqqət nəzəriyyəyə, dilçilik və fəlsəfi yanaşmalara yönəlmişdir. 1980-ci illərdə Avropa ölkələri milli səviyyədə süni intellekt proqramlarını inkişaf etdirməyə başlamış, müxtəlif istiqamətlər üzrə ixtisaslaşma formalaşmışdır.

1990-cı illərdən etibarən süni intellektin tətbiqi daha praktiki xarakter almış, tibb, energetika və maliyyə sahələrində ekspert sistemləri tətbiq olunmuşdur. Avropa Komissiyası genişmiqyaslı elmi proqramlar vasitəsilə bu sahədə tədqiqatları dəstəkləmiş və üzv dövlətlər arasında koordinasiyanı təmin etmişdir. Bu yanaşma süni intellektin Avropa dəyərlərinə uyğun inkişafını təmin etməyə yönəlmişdir.

2000-ci illərdən başlayaraq Aİ maşın öyrənməsi və robototexnika sahəsində fəal iştirak etmiş, müxtəlif elmi təşkilatlar yaradılmış və rəqəmsal texnologiyalara böyük maliyyə investisiyaları yönəldilmişdir. 2018-ci ildən etibarən

isə AI süni intellektin hüquqi tənzimlənməsi sahəsində global liderlərdən birinə çevrilmişdir. Bu dövrdə qəbul olunmuş etik qaydalar insan hüquqlarının qorunması, alqoritmik şəffaflıq, təhlükəsizlik və insan nəzarətinin təmin edilməsini əsas prioritet kimi müəyyən etmişdir [3].

2024-cü ildə qəbul edilmiş Artificial Intelligence Act süni intellektin təhlükəsiz və etik istifadəsi üçün kompleks hüquqi çərçivə yaratmışdır. Bu normativ akt süni intellekt sistemlərini risk səviyyələrinə görə təsnif edir və “yüksək riskli” sistemlər üçün ciddi tələblər müəyyən edir.

Hazırda AI-də süni intellekt səhiyyə, nəqliyyat, energetika, ətraf mühitin mühafizəsi və rəqəmsal idarəetmə kimi sahələrdə geniş tətbiq olunur. Bu tətbiqlərin əsas məqsədi ictimai rifahın artırılması, iqlim dəyişiklikləri ilə mübarizə, dövlət xidmətlərinin rəqəmsallaşdırılması və sosial həssas qrupların dəstəklənməsidir. Avropa yanaşmasının əsas xüsusiyyəti “etibarlı süni intellekt” konsepsiyasına üstünlük verilməsidir.

AI eyni zamanda süni intellektin etikası və standartlaşdırılması üzrə beynəlxalq səviyyədə fəal rol oynayır və innovasiyanın hüquqi məsuliyyətlə uzlaşdırılması modelini təşviq edir. Bu yanaşma AI-ni global səviyyədə normativ nümunəyə çevirmişdir.

Cinayət ədalət mühakiməsi sahəsində süni intellektin tətbiqi cinayətlərin qarşısının alınması, təkrar cinayət riskinin qiymətləndirilməsi və fərdiləşdirilmiş qərarların qəbul edilməsi baxımından mühüm potensiala malikdir. Bununla yanaşı, bu texnologiyaların tətbiqi insan hüquqlarının pozulması, ayrı-seçkilik və məhkəmə müstəqilliyinin zəifləməsi kimi risklər də yaradır.

AI-də qəbul edilmiş hüquqi və etik sənədlər süni intellektin hüquq sahəsində tətbiqi zamanı fundamental hüquqların qorunmasının vacibliyini vurğulayır. Xüsusilə aşağıdakı prinsiplər əsas götürülür [3]:

- ayrı-seçkiliyin yolverilməzliyi – alqoritmik qərəzin qarşısının alınması;

- şəffaflıq və əsaslandırılmışlıq – süni intellekt vasitəsilə qəbul edilən qərarların izah edilə bilməsi;

- insan nəzarətinin qorunması – süni intellekt yalnız yardımçı vasitə kimi istifadə olunmalıdır;

- şəxsi məlumatların qorunması – məlumatların emalı xüsusi hüquqi təminatlarla həyata keçirilməlidir;

- sistemlərin təhlükəsizliyi və keyfiyyəti – yalnız etibarlı və sertifikatlaşdırılmış sistemlər tətbiq edilməlidir.

Beləliklə, Avropa İttifaqının yanaşması süni intellektin inkişafını insan hüquqları, etik prinsiplər və hüquqi məsuliyyətlə uzlaşdıran model kimi xarakterizə olunur və bu yanaşma müasir dövrdə cinayət icraatında süni intellektin tətbiqi üçün mühüm normativ əsas formalaşdırır.

Göründüyü kimi, müvafiq etik sənədlər süni intellektin hüquqa və etik prinsiplərə uyğun şəkildə tətbiqini təşviq edir və bu sahədə insan hüquqlarının qorunması, ədalətlik və hüququn aliliyinin texnoloji maraqlardan üstün tutulmasını əsas prinsip kimi müəyyən edir.

Bu məsələlər xüsusilə HART (Harm Assessment Risk Tool) kimi residivizm riskinin proqnozlaşdırılması üçün nəzərdə tutulmuş texnologiyaların tətbiqi nümunəsində aydın şəkildə özünü göstərir. Sözügedən sistem maşın öyrənməsi əsasında fəaliyyət göstərir və cinayət xarakteristikaları ilə yanaşı, poçt indeksi və cins kimi sosial parametrlər daxil olmaqla təxminən 30 müxtəlif göstəricini təhlil edir. Təcrübi tətbiqlər zamanı HART aşağı və yüksək residivizm riskinin müəyyən edilməsində müvafiq olaraq 98% və 88%-ə qədər yüksək dəqiqlik nümayiş etdirmişdir [4].

Bununla belə, bu texnologiyanın tətbiqi bir sıra hüquqi və etik narahatlıqlar doğurur. Xüsusilə alqoritmik qeyri-şəffaflığı, sosial stereotiplərin möhkəmləndirilməsi ehtimalı və alqoritmik diskriminasiya riskləri diqqət mərkəzindədir. Cinayət davranışı ilə birbaşa əlaqəsi olmayan sosial faktorların istifadə edilməsi fərdiləşdirilmiş cəza

təyinetmə prinsipi və təqsirsizlik prezumpsiyası ilə ziddiyyət təşkil edə bilər. Bu problemlər alqoritmik ədalətlik sahəsində aparılan müasir elmi tədqiqatlarda geniş şəkildə araşdırılmaqdadır.

Aparılmış təhlil göstərir ki, yüksək dəqiqlik göstəricilərinə baxmayaraq, HART kimi süni intellekt alətləri yalnız ehtiyatla və yardımçı vasitə kimi tətbiq edilməlidir və heç bir halda məhkəmənin hüquqi qiymətləndirməsini əvəz etməməlidir. Avropa yanaşması bu baxımdan fərqlənir və insan hüquqlarına ciddi riayət olunmasını, o cümlədən təqsirləndirilən şəxsin alqoritmik nəticələr barədə məlumat almaq və onlara etiraz etmək hüququnun təmin edilməsini tələb edir. Bu təminatlar, xüsusilə, General Data Protection Regulation çərçivəsində qorunur.

Beləliklə, süni intellektin cinayət ədalət mühakiməsində tətbiqi balanslaşdırılmış və ehtiyatlı yanaşma tələb edir. Böyük verilənlər və maşın öyrənməsi əsasında qurulmuş texnologiyalar məhkəmə mühakiməsinin əsas elementlərini – insan mühakiməsini, humanizmi və hər bir işə fərdi yanaşma prinsipini əvəz etməməlidir. Bu cür sistemlərin tətbiqi aşağıdakı şərtlərlə müşayiət olunmalıdır:

- dəqiq və aydın hüquqi tənzimləmə;
- onların effektivliyi və ədalətliliyinin davamlı monitorinqi;
- müstəqil ekspertiza imkanlarının mövcudluğu;
- məhkəmə hakimiyyətinin institusional və mənəvi müstəqilliyinin qorunması.

Bu kontekstdə süni intellekt yalnız insan hüquqlarına, ləyaqət, bərabərlik və qanunilik prinsiplərinə əsaslanan ədalət mühakiməsinə təbii köməkçi vasitə kimi çıxış etməlidir.

Eyni zamanda, hüquqi mühakimənin modeləşdirilməsi və hüquqi arqumentasiya sahəsində aparılan elmi tədqiqatlar, eləcə də hüquqi tapşırıqlarda alqoritmlərin izaholunamlığı və təsnifat metodlarına dair müasir yanaşmalar bu sahədə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Bundan əlavə, E. Eteris və I. Veikşa tərəfindən aparılmış tədqiqat süni intellektin Avropada hüquq peşəsinə təsirini təhlil edərək göstərir ki, dərin öyrənmə və təbii dil emalı kimi texnoloji nailiyyətlər hüquqşünasların fəaliyyətini transformasiya edir, rutin işlərin avtomatlaşdırılmasına və analitik imkanların genişlənməsinə şərait yaradır. Bununla yanaşı, müəlliflər yeni rəqəmsal mühitdə fəaliyyət göstərə bilən ixtisaslı mütəxəssislərin çatışmazlığı probleminə diqqət cəkir və hüquq təhsilinin yenidən qurulmasının, eləcə də praktiki hüquqşünasların təkrar hazırlığının zəruriliyini vurğulayırlar [4].

Nəticə

Beləliklə, tədqiqatçıların haqlı olaraq qeyd etdikləri kimi, rəqəmsallaşma məhkəmə sisteminin şəffaflığının və müstəqilliyinin gücləndirilməsinə töhfə verir; lakin onun effektivliyi birbaşa hüquqi müəyyənlikdən və institusional təminatlardan asılıdır. Bu yanaşmanı dəstəkləyərək vurğulamaq lazımdır ki, cinayət icraatında rəqəmsal texnologiyalar yalnız prosedurların avtomatlaşdırılmasına xidmət etməməli, eyni zamanda hüquqi standartların möhkəmləndirilməsi və ədalət mühakiməsinə real çıxışın təmin olunması üçün vasitə rolunu oynamalıdır.

Süni intellekt texnologiyalarının cinayət icraatına inteqrasiyası prosessual fəaliyyətin səmərəliliyinin, şəffaflığının və dəqiqliyinin artırılması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Süni intellektin tətbiqi böyük həcmli məlumatların sürətli emalına, prosessual sənədlərin avtomatlaşdırılmış hazırlanmasına, residivizm risklərinin müəyyən edilməsinə və prosessual müddətlərə riayət olunmasına nəzarətin gücləndirilməsinə imkan verir.

Bununla yanaşı, rəqəmsallaşma sübutların saxtalaşdırma ehtimalını azaldır, cinayət prosesinin iştirakçıları arasında qarşılıqlı münasibətlərin şəffaflığını artırır və həm prokurorluq orqanları, həm də ictimaiyyət üçün məlumatlara çıxış imkanlarını genişləndirir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı:

1. Alekseeva, E. V. Artificial Intelligence in Judicial Proceedings: Experience of Legal Experiments in Singapore, China, and Kazakhstan - Legal Engineering – 2025.
2. Alkhazraji, I. A. M. A. The Effect of Big Data Analytics on Predictive Policing: The Mediation Role of Crisis Management. / Y. B. Y. Mohd - Revista de Gestão Social e Ambiental 18: e6033 – 2024.
3. Ashley, K. D. Modeling Legal Argument: Reasoning with Cases and Hypotheticals – Cambridge: MIT Press – 1990.
4. Berk, R. Machine Learning Risk Assessments in Criminal Justice Settings – Cambridge: International Law Journal – 2018.

Гулиев Илькин Низами оглу,

докторант кафедры уголовного процесса юридического факультета
Бакинского государственного университета

**ДОСТОВЕРНОСТЬ И ДОПУСТИМОСТЬ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ, ПОЛУЧЕННЫХ
С ПОМОЩЬЮ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА И АВТОМАТИЗИРОВАННЫХ
СИСТЕМ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ**

РЕЗЮМЕ

Правовое регулирование и практическое применение искусственного интеллекта (ИИ) в уголовном процессе рассматриваются в контексте цифровой трансформации судебной системы. Использование технологий ИИ создает определенные риски для фундаментальных процессуальных принципов, включая презумпцию невиновности, состязательность сторон, а также защиту прав и свобод личности. В этой связи создание нормативных механизмов, обеспечивающих законное и ориентированное на защиту прав применение ИИ в уголовном процессе, является необходимым условием сохранения процессуального баланса.

Проведенное исследование с использованием сравнительно-правового анализа, формально-юридического метода и системного подхода выявило ряд пробелов в действующем законодательстве. К ним относятся отсутствие четких правовых определений, недостаточный уровень нормативного регулирования и отсутствие четко определенных механизмов ответственности при использовании ИИ. В связи с этим обоснована необходимость юридического признания ИИ и формирования процессуальных гарантий его применения.

Научная новизна исследования заключается в разработке конкретных подходов к внедрению технологий искусственного интеллекта в уголовное судопроизводство. В отличие от существующих исследований, которые преимущественно носят теоретический характер, данная работа рассматривает не только теоретические аспекты, но и практические механизмы интеграции моделей и алгоритмов в процесс ведения уголовных дел.

Применение ИИ в уголовном судопроизводстве способствует повышению эффективности, прозрачности и точности за счет автоматизации подготовки процессуальных документов, анализа данных и контроля соблюдения процессуальных сроков. Вместе с тем сохраняются определенные ограничения, включая зависимость от качества обучающих данных, невозможность полной замены человеческого юридического суждения, а также необходимость соблюдения принципов презумпции невиновности, защиты частной жизни и алгоритмической прозрачности.

Результаты исследования показывают, что применение ИИ в уголовном процессе возможно и целесообразно лишь при строгом соблюдении процессуальных гарантий и эффективном контроле со стороны компетентных органов. В этой связи предлагаются два альтернативных подхода: внесение целевых изменений в Уголовно-процессуальный кодекс, касающихся защиты прав, конфиденциальности и судебных полномочий, либо принятие отдельного нормативного акта, посвященного цифровым технологиям и искусственному интеллекту.

Реализация указанных мер позволит сформировать сбалансированную правовую систему, обеспечивающую эффективное использование ИИ при одновременном сохранении основных процессуальных гарантий.

Guliyev Ilkin Nizami,
Doctoral Student, Criminal Procedure Department,
Faculty of Law, Baku State University

**RELIABILITY AND ADMISSIBILITY OF EVIDENCE OBTAINED
THROUGH ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND AUTOMATED
SYSTEMS IN CRIMINAL PROCEEDINGS**

SUMMARY

The legal regulation and practical application of artificial intelligence (AI) in criminal proceedings are examined within the context of the digital transformation of the judicial system. The implementation of AI technologies poses certain risks to fundamental procedural principles, including the presumption of innocence, adversarial proceedings, and the protection of individual rights and freedoms. In this regard, the establishment of normative mechanisms ensuring the lawful and rights-based use of AI in criminal proceedings is essential for maintaining procedural balance.

A study conducted using comparative legal analysis, formal legal methods, and a systemic approach reveals a number of gaps in existing legislation. These include the absence of clear legal definitions related to AI, insufficient regulatory frameworks, and the lack of clearly defined accountability mechanisms for the use of AI. Therefore, the legal recognition of AI and the development of procedural safeguards for its application are considered necessary.

The scientific novelty of the study lies in the development of concrete approaches to the integration of artificial intelligence technologies into criminal proceedings. Unlike existing literature, which primarily focuses on theoretical aspects, this research examines not only theoretical issues but also practical mechanisms for integrating specific models and algorithms into the management of criminal cases.

The application of AI in criminal justice enhances efficiency, transparency, and accuracy through the automation of document preparation, data analysis, and monitoring compliance with procedural deadlines. At the same time, certain limitations remain, including dependence on the quality of training data, the impossibility of fully replacing human legal reasoning, and the need to uphold key principles such as the presumption of innocence, the right to privacy, and algorithmic transparency.

The findings indicate that the use of AI in criminal proceedings is feasible and appropriate only if strict adherence to procedural safeguards is ensured and effective oversight is exercised by competent authorities. In this regard, two alternative legal approaches are proposed: first, introducing targeted amendments to the Criminal Procedure Code concerning the protection of rights, privacy, and judicial powers; second, adopting a separate legal act dedicated to digital technologies and artificial intelligence.

The implementation of these measures will contribute to the establishment of a balanced legal framework that enables the effective use of AI while preserving fundamental procedural guarantees.

Redaksiyaya daxilolma tarixi: 30.03.2026
Təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 07.04.2026
Çapa qəbul olunma tarixi: 14.04.2026